

Кришталюк Г. А.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Галайбіда О. В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Мельник І. В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

**БРУТАЛЬНІСТЬ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ
ДРАМАТУРГІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті розглядається брутальність як комунікативно-емоціогенний конструкт, який полягає в створенні учасниками спілкування емоційного напруження та відповідних реакцій на ситуації. У розвідці застосовано міждисциплінарний підхід, який поєднує ідеї театрознавства, літературознавства, мовознавства та дискурсознавства. Брутальність досліджено на матеріалі творів британського та американського драматургів ХХ століття Джона Осборна та Едварда Олбі. Вибір цих письменників пояснюється яскравою присутністю у їхніх п'єсах рис драми ілюзії та абсурду з властивим їм знеціненням традиційних форм спілкування, гіперболізацією негативних емоцій і міжособистісних стосунків. З комунікативної точки зору джерелом брутальності є недостатня компетенція мовця, а також його агресивність, ворожий намір зневажити й принизити адресата. Брутальність наголошує на індивідуальності героя, його національній ідентичності, втілює суспільні цінності та погляди на життя. Комунікативно-поведінкова мета брутальності спрямовується на те, щоб образити, зневажити, принизити адресата, спонукати його до певної респонсивної дії, дати вихід негативним емоціям у драматургічному дискурсі. Брутальність відзначається цілеспрямованістю та інструментальністю, що конструюють комунікативний образ учасника спілкування. У запропонованій розвідці параметри брутальності встановлено у ході виокремлення висловлень інвективів і здійснення їхнього комунікативного аналізу. Інвективи покласифіковано на ворожі й інструментальні, навмисні й ненавмисні (за прагматичною спрямованістю); агресивні та неагресивні (за внутрішнім станом мовця); експліцитні й імпліцитні (за засобами вираження); прямі та непрямі (за типом адресата). Навмисну брутальність ідентифікуємо як провокаційну, оскільки вона викликає сплановану адресантом реакцію адресата. Брутальні висловлювання та засоби їхньої репрезентації аналізуються в реальних ситуаціях спілкування, сконструйованих драматургічним дискурсом.

Ключові слова: брутальність, драматургічний дискурс, інструментальність, цілеспрямованість, інвективи, міждисциплінарний підхід.

Постановка проблеми. Сучасний етап міждисциплінарного наукового знання вимагає переосмислення уже відомих об'єктів дослідження та появи їх іншого, точнішого бачення. Брутальність активно вивчалася у 80-х та 90-х роках ХХ століття, що пояснюється розквітом прагматичної теорії. Брутальність розглядали як невдалу ввічливість [4, с. 100; 14, с. 294; 16, с. 110]. Проте, стає зрозумілим, що правила комунікативної компетенції [14, с. 277] та мовні максими [8, с. 45] не є універсальними нормами спілкування, міра володіння якими свідчить про рівень ввічливості людини. Брутальність не зводиться до порушення комунікативної компетенції, нехтування

мовними максимами й ототожнення з неввічливістю [11] та потребує окремого вивчення у певному виді дискурсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У лінгвістичній літературі ми знаходимо окремі спроби розв'язати переконання в тому, що ввічливість є нормою спілкування, а брутальність є лише комунікативною невдачею в процесі досягнення цієї норми [15, с. 118]. З цією метою виокремлюють стратегічну брутальність, яка досліджується в професійному середовищі [15, с. 111] та інструментальну брутальність, яку побіжно досліджено в щоденному побутовому мовленнєвому спілкуванні [3, с. 3].

В одній із класифікацій брутальність поділяють на мотивовану та немотивовану [10, с. 196], з подальшим розподілом мотивованої брутальності на три категорії: а) втрату афективного контролю [12, с. 204]; б) стратегічну брутальність [15, с.120]; в) іронію [16, с. 115]. В іншій класифікації виокремлюють чотири види брутальності: а) інструментальну брутальність; б) вулканічну (нестримну) брутальність; в) пряму брутальність; г) брутальність з метою управління розмовою [3, с. 4]. Здійснено оцінку концептуалізацію та класифікацію інвективів залежно від їхнього негативного, неоднозначного та навіть позитивного осмислення в мовознавчих і культурних спільнотах [7].

Сучасні дослідження повертаються до вивчення брутальності взагалі [9] та зокрема на робочому місці [5], де для її осмислення використовується відносно нейтральний термін 'incivility'. Відповідно, досліджувалися стратегії інструментальної брутальності в дискурсі лідерства [13]. У сучасних англійськомовних дослідженнях спостерігається поступова відмова від терміну *rude* 'брутальний' та заміщення його м'якшими та ввічливішими термінами на кшталт *uncivil, intolerant* [19]. Триває розпочате в ХХ столітті [15] дослідження брутальності в аспекті відносин сили між учасниками дискурсу, що виявляється у наголошенні на токсичності та нетолерантності політичних онлайн дискусій [20].

Метою статті є вивчення брутальності як комунікативно-емоціогенного конструкту з властивими йому прагматичними параметрами в англійськомовному драматургічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. На елементарному рівні осмислення дійсності людиною брутальність позначає певне ставлення до світу, що залежить від психологічного стану особи. Брутальність (*rudeness*) вважається центровим концептом для мовців англійськомовного суспільства, де він сприймається як загальноприйнятий і такий, що переважає над вживанням концепту неввічливість (*impoliteness*) [22]. У цій розвідці ми намагаємося довести, що брутальність – це комунікативно-емоціогенний конструкт, який належить до вищого рівня абстрагування й узагальнення і представляє соціокогнітивну мовленнєву поведінку персонажів англійськомовного драматургічного дискурсу. Дія брутальності направлена на приниження, зневагу, образу адресата, з метою спонукати його до виконання/невиконання дії та викликати в нього певну респонсивну реакцію, наприклад: *George: [...] Your father has tiny red eyes... like a white mouse. In fact, he is a white mouse. Martha: George*

hates Daddy... not for anything Daddy's done to him, but for his own [2, с. 75].

У наведеному фрагменті Джордж непрямо ображає свою співрозмовницю, дружину Марту, шляхом негативної оцінки її батька, що досягається використанням брутального висловлення *Your father has tiny red eyes... like a white mouse. In fact, he is a white mouse*. Брутальність конструюється метафорично й метонімічно. Метафорично відразу переноситься від миші, яка символізує боягузтво, до людини. Метонімія підсилює метафору, оскільки біла миша представляє ціле, яке осмислюється крізь призму частини тіла – очей, позначених фразою-дімунітивом *tiny red eyes*. Відомо, що демінутиви, які вказують на частини тіла, передають негативне значення [21, с. 222].

Згідно з комунікативно-поведінковою метою брутальності виокремлюємо її комунікативно-прагматичні параметри: прагматична спрямованість; психологічний стан мовця; засіб вираження; тип адресата. Зазначені параметри діють у комплексі, що демонструють такі види брутальності як навмисна та ненавмисна.

Навмисна брутальність спрямована на активізацію негативних емоцій, що є породженням відповідного психологічного стану адресанта, наприклад:

Jimmy: I said she's an old bitch, and should be dead! What's the matter with you? Why don't you leap to her defence! [...] I say she ought to be dead. (He brakes for a fresh spurt later. He's saving his strength for the knock-out). She will pass away, my friends, leaving a trail of worms gasping for laxatives behind her – from purgatives to purgatory. He smiles down at Alison, but still she hasn't broken [18, с. 62].

У наведеному фрагменті персонаж Джиммі має намір розлютити адресата, свою дружину Елісон, викликати вибух гніву з її боку, довести її до розпачу та сліз. Такий намір спричинений його психологічним станом розлюченості, що зумовлює добір брутальних виразів, які опосередковано, шляхом апеляції до тещі, ображають його дружину. Навмисну брутальність можна ідентифікувати як провокаційну, що застосовується з метою викликати передбачувану мовцем респонсивну реакцію адресата.

У разі ненавмисної брутальності висловлювання мовця сприймаються адресатом як брутальні, незважаючи на те, що адресант не має жодного наміру образити, зневажити, обурити чи принизити співрозмовника.

За актуалізації психологічного стану мовця, розрізняємо агресивну та неагресивну брутальність. Критеріями визначення рівня агресивності

є вміст негативних емоцій у брутальному висловлюванні та контрольованість поведінки. Для агресивної брутальності характерними є високий вміст негативних емоцій, неконтрольованість або слабка контрольованість мовцем своєї поведінки, через що вербальна агресія часто набуває форми фізичної агресії. До агресивної брутальності можна віднести такі види брутальності, як «втрата афективного контролю» [12, с. 204] та «вулканічна (нестримна) брутальність» [3, с. 4].

Агресивна брутальність спостерігаються тоді, коли людина знаходиться в стані афекту: *Alison: (rising) I'm going out with Helena. Jimmy: [...] I asked you where you were going. Helena: (steadily) She's going to church. He has been prepared for some plot, but he is as genuinely surprised by this as Cliff was a few minutes earlier. Jimmy: You are doing what? Silence. Have you gone out of your mind or something? [...] (His rage mounting within.)* [18, с. 58–59].

У наведеному текстовому фрагменті про агресивність Джиммі свідчить слабка контрольованість ним своїх дій та високий вміст негативних емоцій у брутальному висловлюванні. На слабку контрольованість поведінки Джиммі вказує авторська ремарка “*His rage mounting within*”. Вираження негативних емоцій здивування та роздратування у висловлюванні, спричинене несхваленням ним дій Елісон, підсилюється інверсією “*You are doing what?*”

За засобам вираження виокремлюємо експліцитну та імпліцитну брутальність. Експліцитна брутальність представлена прокльонами, обзиваннями, погрозами. Характерними ознаками прокльонів та обзивань є те, що вони у стислій формі максимально точно виражають ставлення мовця до адресата і миттєво впливають на його емоційну сферу. Влучність, простота та висока емоційність цих засобів сприяють економії мовленнєвих зусиль мовця.

Імпліцитна брутальність не виводиться із семантики висловлювання і реалізується переважно засобами іронії та сарказму. За допомогою іронії «один партнер по комунікації хоче “передати” щось іншому у прихованому вигляді» [1, с. 175]. У разі застосування іронічної брутальності під словами з формально позитивною семантикою криється образливе, презирливе, зневажливе ставлення мовця до адресата, наприклад: *Jimmy: Yes, well, that's quite moving, I suppose. (To Alison.) Are you moved, my darling? Alison: Well, naturally. Jimmy: There you are: even my wife is moved. [...]* [18, с. 6].

Іронічний зміст висловлювання Джиммі стає зрозумілим із контексту та підсилюється за допомогою частки *even*, яка надає висловлюванню додаткової семантики: *It is unexpected that my wife is moved. She can't be moved.* Джиммі хоче вказати Елісон на її черствість, байдужість, нездатність до найменшого прояву емоцій. Підготовчим запитанням “*Are you moved, my darling?*” Джиммі ставить під сумнів можливість своєї дружини бути зворушеною одержаною інформацією. Функцією поданого іронічного висловлювання є критика партнера по комунікації.

Сарказму як засобу імпліцитної брутальності властива особлива дошкульність і вияв крайнього презирства та ненависті. Порівняно з іронією сарказм є більш образливим, його розглядають як негативне агресивне висловлювання спрямоване на жертву [17, с. 1474]). Наприклад: *Jimmy: Why don't you get my wife to explain it to you? She's educated. (To her.) That's right, isn't it?* [18, с. 4].

Саркастичність висловлювання Джиммі стає зрозумілою із контексту. Час від часу Джиммі нагадує про слабкі розумові здібності своєї дружини. Функціями саркастичного висловлювання “*She's educated*” є осуд та критика партнера через похвалу. В наведеному прикладі сарказм підсилюється розділовим запитанням “*That's right, isn't it?*”, яким Джиммі вимагає підтвердження своєї думки.

Залежно від типу комунікації (безпосередньої чи опосередкованої) диференціюємо пряму та непряму брутальність. Пряма брутальність – це висловлення, спрямоване на прямого адресата (термін Г.Г. Почепцова 1986) – особу чи групу осіб, якій/яким призначається, наприклад: *Martha (Shouting): [...] You can be houseboy around here for a while. You can start off being houseboy right now. Nick: Look, lady, I'm no flunky to you (Albee, 194).*

Марта спрямовує брутальність безпосередньо на Ніка, що стає очевидним із вживання нею особового займенника *you*, який вказує на прямого адресата висловлювання і виступає в якості рольового дейкису. Брутальність висловлювання стає очевидною з контексту (Марта ставиться до Ніка зневажливо та підкреслює при нагоді свою зверхність), семантики іменника ‘houseboy’, яке, незважаючи на денотативне значення ‘чоловік чи хлопець, який прибирає та робить іншу роботу в чиемусь будинку’ [6, с. 706], застосовується у репліці з образливою конотацією ‘прислужник, хлопчик на побігеньках, попинач’, та захисної реакції прямого адресата на образ.

Непряма брутальність спрямовується на прямого адресата, – слухача, який присутній при акті комунікації і кому повідомлення адресується

непрямо, наприклад: *George: [...] ... our son... and if you start in on this other business, I warn you, Martha, it's going to make me angry. [...] Martha: George's biggest problem about the little ... ha, ha, ha, HA! ... about our son, about our great big son, is that in the private-most pit of his gut, he's not completely sure it's his own kid. George (Deeply serious): My God, you're a wicked woman* [2, с. 71].

Марта звертається до своїх гостей Ніка та Хані із висловлюванням, яким вона зачіпає тему, на обговорення якої, її чоловік Джордж, наклав табу. Марта робить це у присутності самого Джорджа. Контекст та реакція Джорджа свідчать про опосередкованість спрямованого до нього вислов-

лювання. Непряма адресність дозволяє надати висловлюванню більшої дошкульності, образливої сили та розлютити адресата, незважаючи на відсутність у ньому одиниць із негативною семантикою чи власне інвективів.

Висновки. Таким чином, брутальність є самостійною, цілеспрямованою мовленнєвою діяльністю, яка вказує на рівень комунікативної компетенції мовця. Виокремлені параметри та види брутальності свідчать про властиву їй емоціогенність, яка виявляється у ворожості, агресивності, задалегідь спланованих образі, зневазі, презирстві, здатності завдати морального збитку адресату, що розкриває перспективи подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Мацюцька Т. П. Поняття іронії та засоби її вираження на вербальному рівні дослідження. Проблеми семантики слова, речення та тексту : збірник наукових праць. 2001. Вип. 7. С. 174–179.
2. Albee E. Who's Afraid of Virginia Woolf? New York : Pocket Books. 1975. 242 p.
3. Beebe L. M. Rude awakenings: ways of responding to rudeness. *Pragmatics and Language Learning*. 1997. Vol. 8. P. 1–35.
4. Brown P., Levinson S. Universals of language usage: politeness phenomena. *Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction*. 1978. Cambridge : Cambridge University Press. P. 56–310.
5. Cortina L. M., Kabat-Farr D., Magley V. J., Nelson K. Researching rudeness: The past, present, and future of the science of incivility. *Journal of Occupational Health Psychology*. 2017. Vol. 22, № 3. P. 299–313. DOI: 10.1037/ocp0000089
6. Collins Cobuild English Language Dictionary. London and Glasgow : Collins. 1997.
7. Drößiger H.-H. On evaluative conceptualizations of swear words and invectives. *Athens Journal of Philology*. 2017. Vol. 4, № 3. P. 201–218.
8. Grice H. P. *Logic and conversation* : reprinted ed. London : University College London, 2004. P. 41–58. URL: <https://www.ucl.ac.uk/lis/studypacks/Grice-Logic.pdf> (дата звернення: 23.07.2023).
9. Hutchby I. Participants' orientations to interruptions, rudeness and other impolite acts in talk-in-interaction. *Journal of Politeness Research*. 2008. Vol. 4, № 2. P. 221–241. DOI: 10.1515/JPLR.2008.011
10. Kasper. G. Linguistic politeness: current research issues. *Journal of Pragmatics*. 1990. Vol. 14. P. 193–218.
11. Kienpointer M. Varieties of rudeness. Types and functions of impolite utterances. *Functions of Language*. 1997. Vol. 4, № 2. P. 251–287.
12. Kochman T. The politics of politeness: social warrants in mainstream American public etiquette. *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics*. 1984. P. 200–209.
13. Ladegaard H. J. Rudeness as a discursive strategy in leadership discourse: Culture, power and gender in a Hong Kong workplace. *Journal of Pragmatics*. 2012. Vol. 44, № 12. P. 1661–1679. DOI: 10.1016/j.pragma.2012.07.003.
14. Lakoff R. The logic of politeness; or minding your p's and q's. *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. 1973. P. 292–305.
15. Lakoff R. The limits of politeness: therapeutic and courtroom discourse. *Multilingual*. 1989. Vol. 8, № 2/3. P. 101–129.
16. Leech G. *Principles of Pragmatics*. London : Longman. 1983. 250 p.
17. Toplak M., Katz A. On the uses of sarcastic irony. *Journal of Pragmatics*. 2000. Vol. 32. P. 1467–1488.
18. Osborne J. *Look Back in Anger*. New York : Bantam Books. 1971. 119 p.
19. Rossini P. Disentangling uncivil and intolerant discourse. *A crisis of civility? Contemporary research on civility, incivility, and political discourse*. New York: Routledge, 2019. P. 142–157.
20. Rossini P. Beyond Incivility: Understanding Patterns of Uncivil and Intolerant Discourse in Online Political Talk. *Communication Research*. 2022, Vol. 49, № 3. P. 399–425. DOI: 10.1177/0093650220921314
21. Schneider K.P. *Diminutives in English*. Niemeyer. Verlag. 2003. 254 p.
22. Waters S. „It's rude to VP“: The cultural semantics of rudeness. *Journal of Pragmatics*. 2012. Vol. 44, № 9. P. 1051–1062. DOI:10.1016%2Fj.pragma.2012.02.002.

Kryshtaliuk H. A., Halaibida O. V., Melnyk I. V. RUDENESS IN ENGLISH DRAMA DISCOURSE

The paper views rudeness as a communicative-emotiogenic construct, dealing with the construction of emotional tension and appropriate reactions to situations by communicators. The applied interdisciplinary approach combines the ideas of theatre studies, literature studies, linguistics, and discourse studies. The works by the British and American playwrights of the 20th century John Osborne and Edward Albee have been used as the data for the research. The chosen writers are known as developers of the drama of illusion and absurdity characterized by the devaluation of the traditional forms of communication, hyperbolization of negative emotions, and interpersonal relations. From the communicative point of view, the source of rudeness lies both in the insufficient speaker's competence and their aggressive, hostile intention to disregard and insult the addressee. Rudeness emphasizes the character's individuality and national identity and embodies social values and views. Communicative-behavioral goal of rudeness is directed to offend, despise, and humiliate the addressee, as well as cause a certain responsive reaction and release their negative emotions in the drama discourse. Rudeness is shaped by directionality and instrumentality that construct the communicative image of speech participants. Parameters of rudeness have been introduced while singling out invective utterances and conducting their communicative analysis. Invectives have been classified according to the pragmatic directionality into hostile and instrumental, intentional and unintentional; according to the inner state of the speaker into aggressive and unaggressive; according to the means of expression into explicit and implicit; according to the type of the addressee into direct and indirect. Intentional rudeness is identified as provocative as it leads to the addresser-planned reaction of the addressee. Rude utterances and means of their representation are analyzed in real situations of communication constructed in the drama discourse.

Key words: rudeness, drama discourse, instrumentality, directionality, invectives, interdisciplinary approach.